

זה ספר

אֵשׁ תְּמִיד

והוא

חידושים וביאורי דינים
על סדר שלחן ערוך ומשנה ברורה

הלכות שבת

(סימנים רמ"ב-שד"מ)

מאת

הצעיר ועני

איתם הנקין

בן לאמו"ר הג"ר יהודה הרצל שליט"א

הוצאת מוסד הרב קוק • ירושלים

תוכן

י	הסכמות
טו	קינת אב
זט	הרב איתם הנקין הי"ד - מתולדותיו
יט	הקדמת המחבר
1-302	אש תמיד ע"פ סימני השלחן ערוך
303	חלק המאמרים (תוכן מפורט של המאמרים - בעמ' 305)
307	מאמר א בעיית שטרי הדיוטות בימינו
323	מאמר ב איסור טוחן בשבת בכפות הידיים
334	מאמר ג טעם היתר סחיטת לימון בשבת
338	מאמר ד גדרי האיסור בדלת חשמלית ושאר חיישנים בשבת
345	מאמר ה עוד על גדרי האיסור בחיישנים
347	מאמר ו יציאה במשקפיים בשבת - ביאור דעת הערוך השלחן
355	תוכן מורחב
368	תמצית ביאורי המחבר הי"ד - דוגמאות

קינת אב

יעלוזו הלומדים, על שזכינו לספר "אש תמיד" על הלכות שבת. יבכו האבלים, על האי שופרא, המחבר הי"ד דבלי עפרא. יעלוזו הלומדים על שזכינו לביאורים וחיידושים על השלחן ערוך והמשנה ברורה. יבכו האבלים על שלא זכינו לביאורים על שאר חלקי השלחן ערוך, וחיבורים אחרים שהיה בוודאי כותב.

אין הנחתום מעיד על עיסתו ואין האב מעיד על בנו. אולם כבר העידו גדולים וטובים על בני המחבר הי"ד אשר זה ספרו השני בהלכה, והוא בן שלושים ואחת במותו. מלבד ארבעים המאמרים שפרסם בהלכה ובתולדות הרבנות באירופה וענייניה, עדין לגאון ולתפארת בישראל. התפעלו רבים על ידיעותיו ובקיאותו, בצד צניעותו וענוותנותו הרבה. לפעמים ציין לכתבים שלי, ולא נודע לי על כך עד לאחר מותו.

את הספר הנוכחי חיבר תוך כדי לימוד הלכות שבת, ואמר על הספר שהוא חלקו מכל עמלו. בעו"ה ניבא ולא ידע מה שניבא, כי נרצחו הוא ורעייתו נעמה הי"ד בליל י"ט תשרי, חול המועד סוכות תשע"ו. לבי לבי על חלליהם.

והנה בירמיהו פרק כב נאמר "אל תבכו למת ואל תנדו לו". וסתירה מניה וביה, כי המשך אותו פסוק הוא "בְּכֹוּ בְּכֹוּ לְהַלֵּךְ", הרי שיש לבכות למת. ותרצו במועד קטן דף כז, ב אל תבכו למת ואל תנדו לו, שפירושו הוא שאין לבכות ולהספיד יותר מדי, אלא עד שלושה ימים לבכי ושבעה ימים להספד. ופרשו המפרשים שזהו לשאר עם, אבל לתלמיד חכם אין לבכות עליו יותר משלושים יום, ואין להספידו יותר משנה.

ויש להקשות, בשלמא שאין להספיד יותר מדי, אפשר להימנע מלהספיד. אבל מה שייך לתת שיעור לבכי? הלא הבכי פורץ מהלב, והוא לא נשלט. וצריך לומר שאין הכי נמי, ולא אמרו לא לבכות אלא בדומה ללא להספיד, שאין לשאת דברים במטרה לגרום לאחרים לבכות, ובדומה לנשים שהיו מקוננות. אבל בכי הבא מן הלב, לא שייך לקצוב לו שיעור. ומי שמכיר את גודל ההפסד לעם ישראל באבדן הכח התורני הזה, יבכה ואין לבכי שיעור.

יהודה-הרצל הנקין

הרב איתם הנקין הי"ד - מתולדותיו

הרב איתם שמעון הנקין הי"ד נולד בירושלים בשנת תשד"מ, בן לפוסק ההלכה הרב יהודה-הרצל הנקין מחבר שו"ת בני בנים, ונין לגאון רבי יוסף אליהו הענקין זצ"ל, לימים זקן הפוסקים בארה"ב. הרב איתם גדל בשכונת קרית משה ולמד בישיבת ההסדר ניר שבקרית ארבע, וכן בכוללים שונים, אך נשאר תלמיד מובהק וממשיך דרך לאביו ולסבו-זקנו. בצד הלימוד הקבוע, היה יושב שעות רבות לבדו בשקידה בספרי הלכה. ספרו הראשון בהלכה, "לכם יהיה לאכלה – בירור להלכה בסוגיות חרקים במזון", חובר בהיותו בן עשרים וחמש בלבד, עוד לפני הסמכתו לרבנות, וגדולים סמכו ידיהם על הספר. תפוקתו היתה כזו של תלמיד חכם המבוגר ממנו בשנים רבות, ורבים חזו לו עתיד כפוסק הלכה בולט. בצד עיסוקו בהלכה, חקר את תולדות הרבנות באירופה ובא"י, וכן הקים ועסק בעריכת כתבי עת תורניים כולל "עלוני ממרא" ו"אסיף" ועסק בעריכתם. ספרי ההלכה שלו זכו להסכמות מאת הרב זלמן נחמיה גולדברג, הרב שריה דבליצקי, הרב אשר זעליג וייס, הרב מאיר מאזוז, הרב אביגדור נבנצאל, הרב נחום רבינוביץ, ואביו הרב יהודה-הרצל הנקין.

כמחבר, ידוע היה הרב איתם בשל ידע עצום ויכולת להקיף נושא מכל צדדיו, חריפות, פסקנות, וכן חדות לשון. מצד אחד דבריו כתובים בעדינות ובענווה, ומנגד מבלי להשאיר מקום לספק או לערעור לאור רוחב הדעת והידע הגלום בהם. נועם קשרי אנוש לחוד ובירור האמת לחוד. כך כתב הרב איתם בכתב העת "המעייין" באחד המאמרים האחרונים שפרסם בחייו:

ייתכן שהקורא שואל כעת את עצמו, אם כן מה היוצא מכאן, בעד או נגד היתר מכירה? שאלה זו אינה רלוונטית לנכתב כאן. דעתו הפרטית של כותב שורות אלו בנוגע להיתר המכירה, כסוגיה הלכתית כלל ציבורית, אינה מועילה ואינה מורידה כהוא זה. המסר כאן, כמו גם במאמרים הקודמים שכתבתי בנושא זה, הוא אחר: את העובדות יש לברר בצורה מדויקת ומהימנה ככל האפשר, ולהיזהר מהטייתן בכוונה או שלא בכוונה על מנת שישרתו את העמדה הרצויה – כפי שניתן למרבה הצער למצוא בחלק גדול מהחומרים שנכתבו (ועודם נכתבים) בנושא השמיטה. המציאות נוטה מטבעה להיות מורכבת, וממילא הנטייה לתאר את הנתונים ההיסטוריים כאילו כולם עד האחרון שבהם אמורים לתמוך בעמדה הרצויה בהווה, הריהי רחוקה מרחק רב מבקשת האמתת הראויה.

בשל סירובו זה להטות דברים, זכה להערכה בחוגים נרחבים. את מאמריו פרסם בכתבי עת מגוונים: תחומין, ישורון, המעיין, חצי גבורים, אקדמות, אמונת עתיד, אסיף,

בית אהרן וישראל של חסידות קרלין, ואף כתב העת ההיסטורי הנחשב, ציון. כתב עליו הרב דניאל אשר קליינמאן, ידיד נפש וראש מכון הרב הענקין שבלייקוואוד ארה"ב:

כשהייתי בא"י בימי השבעה השתוממתי מהמראה הגדולה אשר לפני איך שנקבצו אנשים מכל הגוונים ומכל המפלגות וכל הנביאים מתנבאים בסגנון אחד, מעידים על גדולתו והשגתו בתורה וחכמה, ועוד יותר מגדלות במידות טובות והנהגה נפלאה בין אדם למקום ובין אדם לחברו, כולם מורידין עליו דמעות ומספרין בשבחו, ואומרין עליו זה הדרך לכו בו... תמיד עמדתי משתומם על תפיסתו העמוק[ה], איך שהוציא דברים עמוקים ומסובכים ופרשם בפשטות ובשכל הישר. כך היה מבקש האמת בכל דבר, ללא סטיות ורצונות עצמיים, אלא ביקוש האמת, האמת היה אהוב עליו יותר מכל... בדרך כלל כשפוגעים באיש מכירים בו מיד שהוא מאיזה סוג, יש לו רצונות וחשבונות אישיים, אבל ... אצל הג"ר איתם, כל מי שפגע אותו הרגיש ידיות עז[ה] ואהבת אח, לכל אחד נדמתה לו כאומתו.

בצד כתיבתו שלו, הקדיש שעות רבות ע"מ לסייע לפונים אליו, ללא תמורה. הוא היה עורך קפדן ודייקן העושה זאת במאור פנים ובענווה. הוא השתתף בפורומים הדנים בנושאים הקרובים ללבו וענייניו, כולל אוצר החכמה, שם אף כתב ביידיש. בתוך כל אלה, שימש כמשיב וירטואלי המשתף מידיעותיו הרבות כל מבקש, שואל ופונה. העושר הקיים בכל תשובה, והידע הרחב שהפגין בכל שאלה שנשאל, היוו אבן שואבת לפונים מגוונים. כתב אחד ממכותביו הרבים: "פעם שאלתי ממנו איזה דבר ברמב"ם, והוא השיב לי ביאור ארוך בשיטת הרמב"ם בענין הנשאל. אז כתבתי לו: בנוהג שבעולם כשנוגעים במנענע אחד בפסנתר יוצא קול בודד, ואני נגעתי במנענע אחד ותצא הרמוניה שלמה." (הלשון שאולה מתוך מכתב תנחומים של אז"ר למשפחת הראי"ה)

חרף עיסוקיו הרבים, הקדיש תשומת לב רבה לילדיו. כתב עליו ידידו, הרב שי הירש מנריה:

לראות אותו לומד עם הבנים שלו תורה, זו הייתה חוויה מיוחדת במינה. ראיתי אותו פעם לומד עם הבן הגדול, מתן הי"ו, שה' ישלח לו סייעתא דשמיא לגדול ולהמשיך את השושלת הזאת, ראיתי אותם יושבים ולומדים הלכה, יסודי ההלכה; ואני רואה את הרב איתם במהירות עצומה, בשטף ובלהט, עוברים על עמודים רבים, דיני ברכות ודיני תפילה ומלאכות שבת ועוד. זה רק ילד בכיתה ד', איזו אהבת תורה וברק בעיניים. וכן ספר לי אחד מתושבי הישוב שראה אותם הולכים בדרך מהבית כנסת עד הבית ומדברים בדברי תורה כל הזמן. אני מקווה שדמות דיוקנו של אביו תעמוד לילד הזה ולכל האחים שלו ושנזכה שהם ימשיכו את דמותו ותורתו.

כתב עליו הרב יוסף אביב"י, תלמיד חכם ותיק ואיש חכמת הקבלה:

לא פגשתיו מעולם ולא הכרתי את כתיבותיו אלא מעט מזעיר. ומעט זה היכה בי כברק - כבר זמן רב שאני מחפש בין כל הכותבים הרבים על דברי ימי עמנו, מורינו ורבנינו אדם שאפשר לסמוך על דבריו. לכאורה מלתא זוטרתא היא, ולא היא. אני קורא וקורא ותמיד אני בודק במקור, ולאכזבתי קיים מרחק בין המקור ובין התולדה. אבל את דברי הרב איתם הי"ד לא היה צריך לבדוק. הדיוק שלו היה מושלם, ועדיין אינני מבין כיצד הגיע אליו בחייו הצעירים. כשקראתי לראשונה את מאמרו על הספר מכותבי הראי"ה, וכשהתכתבנו במיילים על אודות פרטים בחיי הראי"ה, התפעלתי מההיקף ומהדיוק. היה ברור לי שאני קורא ומתכתב עם אדם מבוגר, שדבריו נשענים על שישים שנה של לימוד ואיסוף מידע. גילו נודע לי מהידיעה על הרצחו בידי בני עוולה. קראתי שוב ושוב את הידיעה ולא האמנתי לגילו הצעיר.

הידע העצום שלו, הכתיבה הבהירה והחדה והיכולת להקיף עניין שלם מכל פינותיו הקרובות והרחוקות היו דבר נדיר מאוד. בדרך כלל אומרים בעת פטירת אנשים חכמים זקנים 'אין יותר את מי לשאול'. ועתה אני אומר זאת על אדם צעיר שנהרג בדמי ימיו - אין יותר את מי לשאול. היה לנו אוצר בלום של חכמה ושל ידע, ואיננו עוד.

הרב איתם שמעון הנקין עלה בסערה השמימה יחד עם רעייתו האהובה נעמה לבית ערמוני הי"ד, אשר תמכה בתורתו לאורך שנים. הם נרצחו לעיני ילדיהם ע"י בני עוולה בפיגוע שליד אלון מורה בליל י"ט תשרי תשע"ו. ארבעה ילדיהם ניצלו בחסדי ה' וכתוצאה ממאבקו של אביהם בכוחותיו האחרונים במחבלים בני העוולה. בן שלושים ואחת היה במותו ובת שלושים היתה במותה.

את גיליונות "אש תמיד" זכה המחבר לראות בימיו האחרונים.

יה"ר שספר זה יעמוד לזכות בגי המחבר, מתן הלל, ניצן יצחק, נטע אליעזר ואיתמר זאב, כולם נצר לתלמידי החכמים פוסקי ההלכה לבית הנקין. יברכם ה' ויהי חילם לאורייתא.

דברי פרידתנו מהרב איתם כתנחומי הקב"ה למשה רבינו:

ימיך בטלים ואורך אינו בטל. [אוצר המדרשים עמ' 364]